

Csepeli György

Csehov brutál

112

A kontárok által uralt, közpénzekből élő magyar filmgyártás ontja a milliárdos költségvetésből készült fércműveket, amelyekről még a jobb érzésű tádzsik, üzbég és kazah nézők is viszolyognak. Eközben a magyar ugaron kivirágzott a szamizdat filmművészet, mely magánvállalkozók adományaiból, esetenként szlovák vagy európai uniós pénzből sikeres, invenciózus alkotásokkal lép fel a nyugati és a hazai porondon. Szimler Bálint méltó folytatója a Herendi Gábor, Reisz Gábor, Hajdu Szabolcs által képviselt trendnek, melynek léte a cionista Heidegger-tanítvány, Leo Strauss igazát bizonyítja, aki szerint az üldözés jót tesz a művészetnek, mivel a szabadság üldözőinek nem lehet művésze, szemben a szabadságukhoz ragaszkodó üldözöttekkel, akiknek alkotó energiáit az üldözöttség nem elnyomja, hanem felszabadítja.

E trend legújabb darabja a *Fekete pont*, mely az iskolafilmek bevált receptje szerint az iskola mikrokozmoszába sűrítve kényszeríti rá a nézőt az iskolán kívüli társadalmat kínzó nyomorúságokkal való kataritikus szembesülésre.

Szimler filmje hasonlít François Truffaut klasszikussá vált *Négyszáz csapás* című filmjére vagy Ranódy László MórícZ Zsigmond regénye alapján készült, az igazságáért harcoló Nyilas Misiről szóló maradó alkotására, de a különbségek is számottevők. A *Fekete pont*nak hagyományos értelemben nincs

cselekménye. A film dramaturgiája csehovi mintát követ, melyben a petárdaként feltűnő, majd eltűnő egyedi történések jelentését együttesen a rendező által láttatott életvilág határozza meg, mely mögött felsejlik a láthatatlan Rendszer.

Csehovtól eltérően azonban Szimler dramaturgiája brutális. Az egymás után lineáris rendben felsorakoztatott jelenetek egyikében sincs semmi megható, a kisszerűen szörnyeteg szereplőkben nincs semmi esendő, a rútra sehol sem esik a szépség árnya, a bűnök megbocsátatlanul maradnak. A történések kegyetlenek, embertelenek, és ha nagy néha humoros hatást keltenek is, nincs kedvünk rajtuk nevetni. A nyomasztóan sivár lakótelepi iskola megkeseredett, többségükben a női nemhez tartozó tanáraiból süt a tanulók iránti megvetéssel vegyes gyűlölet, mintha rajtuk akarnának bosszút állni hiábavaló, üres, élettelen életükért. A gyerekek a totalitáriánus társadalmak mindenre és mindenkire kiterjedő hatalmi tébolyát idéző fekete pontok fenyegetésében élnek, amit a Kínában jelenleg alkalmazott digitális állampolgári pontozás gyakorlata járat csúcsra. A kiégett, fásult tanárok nem szeretik a játékot, nem kíváncsiak, ChatGPT-ként ismételtetik óráikon a primitív tananyagot, ami a gyermekek felettetésnek nevezett kínzásán kívül másra nem alkalmas, mert semmi sincs benne, ami felkelhetné a tudás vágyát, ki-

elégíthetné a világ rejtélyei okán a gyermeki léttől elválaszthatatlan kíváncsiságot.

A tudálékos, parazitáktól rette-gő biológia-tanár nő megmérgezi az iskola udvarába rendszeresen oda-tévedő macskát. A szadista torna-tanár kínozt, büntet és verekszik. A tankerület által pusztá ítélet-vég-rehajtóvá lefokozott igazgató szá-mítógépe mögé bújva hessegeti el a tanácsért hozzá forduló kollégáit. A tankerület képviselőjét nem érdekli a harmadik emeletről kiesett ablak tényleges pótlása, csak a pótlás érdekében benyújtandó pályázat, amit természetesen elutasítanak. Az iskolai menza konyhájában ehe-tetlen ételek készülnek, azokat csak a macska szerette enni, amíg élne adatott. Nem tudjuk meg, hogy a több napra tervezett osztálykirán-dulás egy szegénységére büszke szülő fizetésektelensége miatt megghiúsul-e, vagy sem. Nagyszerű jelenet, amikor egy szülő agresszí-ven követeli, hogy a gyermekével ne kísérletezzenek irodalomórán, ne érezze jól magát, csak biflázzon, mert különben elbukik a hatodik osztályba kerülés feltételeként meg-rendezett központi vizsgán. A ko-mor összképet egyetlen, némiképp testidegenül beékelts jelenetsor sza-kítja meg, amikor a gyerekek elő-adják Cervantes hősiességéről, a re-ménytelenség elleni kiállásról szóló, ma különösen aktuálisnak tűnő da-rabját. A rendező-forgatókönyvíró ezzel a hosszasan bejátszott jelenet-tel mintha azt üzenné, hogy a gyer-mekek, ha felnőnek, mások lesznek, mint szüleik és tanáraik.

Aki valamelyest ismeri a magyar iskolarendszert, az bátran állít-hatja, hogy ilyen iskola nincs ma

Magyarországon, ahogyan Oroszor-szágba sem volt olyan város, mely-nek lakóit a szélhámos Csicsikov ejtette tőrbe. De bátran állíthat-juk, hogy nincs olyan iskola, ahol a filmben sorra vett brutál jelenségek egyike vagy másika ne létezne.

Am Szimler Bálint célja nyilván-valóan nem egy iskolaszociográfiai jelentés megfilmesítése volt. Filmje a klasszikus iskolafilmek hagyomá-nyához híven kemény társadalom-kritikát fogalmaz meg. A rende-ző-forgatókönyvíró egy Berlinből Magyarországra visszatért kisfiút, Palkót állítja a középpontba, aki tel-jes antitézise mindannak, amit ez a lidérces iskola szellemében, gyakor-latában, pusztá létében képvisel az államszocializmusból megmaradt lakótelep sivatagában. Palkó eteti az ehetetlen menzakájával a macs-kát, ő száll szembe a szadista torna-tanárral, neki gyűlik meg a baja a bornírt tanárokkal, ő az, aki pusztá jelenlétével jelzi, hogy ahol van, az egy lélektől elhagyott, embertelen emberek által lakott világ, melyet a szolgaság rettenete éltet. Palkó szabadon érkezett az iskolába, s ott szabad is maradt, énje szuverenitá-sát nem tudta megtörni a verés, a büntetés, a kiszorítás. Palkó nem harcol igazáért, mint Nyilas Misi, nem szökik ki a tengerhez, mint An-toine Doinel, csak felmászik az is-kola udvarán nőtt, csaknem az égis-érő fa tetejére, ahonnan a tűzoltók hozzák le.

Az orwelli mai magyar hivatalos szóhasználatban a szuverenitás szó jelentése 180 fokos fordulatot vett, éppen az ellenkezőjét jelentve an-nak, amire eredetileg az államel-mélet korszakos megújítója, Jean Bodin a 16. században kitalálta.

Az elméletből következik, hogy aki az állam szuverén vezetője, annak szabadsága korlátlan, azt csak maga korlátozhatja. A fogalmat a 20. század elején újra felfedező Carl Schmitt tanítványa, Adolf Hitler nem is habozott ezt a lehetőséget kihasználni. Palkó szuverenitásának forrása azonban nem egy mitizált kollektív testben, az államban lakozó akarat, hanem a saját testben élő akarat, melyet éppen a másik, az iskola által képviselt állami akarat készül megtörni, ám hiába.

Palkó nincs egyedül. Szövetsége Juci, az iskolába újonnan érkezett irodalom-tanár, aki legyőzi a gyermekek irodalom iránt érzett undorát, melyet az irodalom lényegét Prokrasztész-ágyba kényszerítő iskolai irodalomoktatás alakított ki bennük. Juci felszabadítja a gyermekeket az osztályban, felül a padra, leül a padlóra, játszik, a tantervben nem szereplő, szívhez szóló Petőfi-verseket olvas nekik. Ő az egyetlen, aki szembe mer szállni a macsó tornatanárral, akinek szadista módszereit ugyan mind az igazgató, mind a tantestület jól ismeri, de mindannyian részt vesznek a hallgatás összeesküvésében, senki sem mer fellépni vele szemben. A film nyitva hagyja Juci történetének folytatását. Nem tudjuk, mi lesz a sorsa, elhagyja-e a pályát, vagy folytatja a harcot, amit Palkó-

val, Palkóért elkezdett.

A film hozzáadott értéke, hogy a színészek, akiket látunk, nem a nyomorúságos magyar celeblétbe beleszürkült, ezerszer látott és hallott beszélő testek, hanem eleven emberek, akikhez hasonlóakkal mindennap találkozunk az utcán, a gangon, a boltban, a villamoson, a hivatali váróteremben. Szimler rendezői tehetségét bizonyítja, hogy színészeit látva nem érezzük a játék és az élet közötti különbséget, ami nem kis részben Rév Marcell nagyszerű operatőri munkájának is köszönhető.

Az iskola udvarán nőtt, majdnem égisz fáig érő fát kivágták, hogy se Palkó, se más ne mászhasson föl rá. Sejt-hetjük, hogy nem könnyű feladat a kivágott fa hatalmas törzsének és óriási ágainak felaprítása. A film utolsó jelenetében a favágókat látjuk, akik ha nehezen is, de fűrészelik, aprítják az egykor hatalmas fát, hogy írmagja se maradjon. Igyekez-tük azonban hiábavaló, Palkót és Jucit kemény fából faragták, meg-törhetetlenek maradnak.

Fekete pont. Magyar filmdráma. 2024. 119 perc. Rendező-forgatókönyvíró: **Szimler Bálint**. Operatőr: **Rév Marcell**. Szereplők: **Paul Mátis, Mészöly Anna, Kovács „Dadan” Ákos, Mátis Inez, Lőkös Ildikó, Marozsán Erika**.